

SYUKUR KHOLIL

Pola Penontonan Televisyen dan
Pengaruhnya Terhadap Pengamalan
Sholat dan Aktiviti Membaca
Al-Qur'an Kanak-Kanak Nelayan :
Tinjauan di Kecamatan Medan
Labuhan, Indonesia

Latar Belakang

Di Indonesia televisyen diperkenalkan pertama kali pada 24 Ogos 1962, sempena pembukaan Pesta Sukan Asean ke IV di Jakarta. Pada awalnya siaran Televisi Republik Indonesia (TVRI) hanya diudara sekitar setengah hingga satu jam sehari. Pada tahun 1971, jumlah masa siaran meningkat menjadi lima jam sehari (Chu et al1991).

Pada dekad 1990-an lahir pula televisyen swasta, seperti Televisi Pendidikan Indonesia (TPI) tahun 1991, Surra Citra Televisi (SCTV) tahun 1992, Rajawali Citra Televisi Indonesia (RCTI) tahun 1992, Andalas Televisi (AN-Teve) tahun 1993, Indosiar Visual Mandiri (Indosiar) tahun 1995, dan sebagainya. Masa ini wujud 11 stesen televisyen yang boleh ditonton dengan menggunakan antena biasa di Medan, Indonesia. Televisyen ini memberi peluang kepada masyarakat untuk menonton televisyen selama 21 jam sehari semalam.

Pelancaran Satelit Palapa I pada 9 Julai 1976, membolehkan siaran TVRI diterima di desa-desa di seluruh Indonesia, termasuk di Kecamatan Medan Labuhan, Sumatera Utara, Indonesia. Mengikut Chu et al. (1991), kehadiran televisyen di kawasan pinggiran Indonesia telah menyebabkan

terjadinya 'demam televisyen' di kalangan masyarakat. Orang tua dikatakan sering mengadu bahawa kanak-kanak mereka kurang tidur, malas belajar, malas sholat dan membaca Al-Qur'an. Hasil kajian Muchtar (1979) juga menunjukkan bahawa kehadiran televisyen di Indonesia telah mengurangkan masa kanak-kanak untuk belajar, membaca dan bermain.

Kecamatan Medan Labuhan, Indonesia, berpenduduk sekitar 77,378 orang, 55,859 orang di antaranya adalah beragama Islam, dan 24,435 orang pula adalah kanak-kanak dan remaja yang berusia di bawah 17 tahun (Badan Pusat Statistik Propinsi Sumatera Utara 2001). Di samping itu seramai 13,807 orang adalah kanak-kanak Sekolah Rendah (Sekolah Dasar), seramai 8,723 orang di antaranya adalah darjah tiga, empat, lima dan enam (Kandepdiknas Kecamatan Medan Labuhan 2001).

Masyarakat yang pekerjaan utamanya sebagai nelayan, hampir setiap hari pergi ke laut. Semasa cuti sekolah, kanak-kanak mereka juga ikut ke laut mencari ikan. Pada mulanya mereka jauh dari pengaruh modernisasi, tetapi kini penduduk ramai yang memiliki peti televisyen. Daripada 585,839 peti televisyen yang ada di Medan, sekitar 27,897 di antaranya dimiliki oleh masyarakat Kecamatan Medan Labuhan (Data Yayasan TVRI tahun 2000).

Kehadiran televisyen di Kecamatan Medan Labuhan telah membawa perubahan kepada kehidupan masyarakat khususnya kanak-kanak. Sebelum televisyen wujud, kanak-kanak nelayan biasanya rajin membaca Al-Qur'an antara sholat Maghrib dan sholat Isya secara berkumpulan di rumah-rumah penduduk atau di masjid/surau. Setelah televisyen wujud, orang tua mereka melihat terjadi perubahan yang luar biasa, iaitu mereka cenderung malas membaca Al-Qur'an dan sering lambat melaksanakan sholat Subuh, bahkan tidak sholat Subuh sama sekali. Keadaan itu terjadi kerana mereka gemar menonton televisyen hingga lewat malam, sehingga mereka lambat bangun pada pagi harinya. Orang tua mengatakan bahawa kanak-kanak mereka semakin payah dibanguni pada pagi hari.

Keadaan itu terjadi kerana kanak-kanak mempunyai peluang untuk menonton televisyen secara bebas tanpa pengawalan yang wajar dari orang tua. Orang tua mereka sibuk mencari ikan di laut, atau sibuk dengan pekerjaan-pekerjaan lainnya, sehingga tidak mempunyai masa lapang

untuk mengawal kanak-kanak mereka.

Bagaimanapun hams diakui bahawa televisyen memberikan banyak manfaat bagi kemajuan masyarakat, sebab televisyen merupakan sumber maklumat yang amat penting, sarana pendidikan dan hiburan. Namun pada sisi lain, apabila masyarakat tidak dapat memanfaatkan secara bijaksana, televisyen ternyata menimbulkan kesan negatif terutama kepada kanak-kanak. Kanak-kanak dikatakan terlalu banyak menghabiskan masa untuk menonton televisyen, sehingga melupakan aktiviti-aktiviti lain yang lebih bermanfaat (Zuckerman et al. (1980); Mutz (1993). Di samping itu, siaran-siaran televisyen yang mereka tonton sekitar 75 % dirancang untuk orang dewasa, bukan untuk kanak-kanak, sehingga dipandang dapat merosak mental dan moral kanak-kanak.

Berasaskan fenomena tersebut, bagaimanakah penonton televisyen mempengaruhi pengamalan sholat dan aktiviti membaca Al-Qur'an kanak-kanak nelayan di Kecamatan Medan Labuhan, Indonesia?

Noble (1975) dan Wiley (1976) mengkritik 'pola penonton televisyen' berasaskan jenis rancangan televisyen yang ditonton, jumlah waktu menonton, keadaan kanak-kanak semasa menonton televisyen, dan terlanjur kanak-kanak menonton televisyen. Pola penonton televisyen disini bermakna jumlah waktu menonton televisyen, tempat menonton televisyen, terlanjur menonton televisyen, stesen televisyen yang ditonton, dan rancangan televisyen yang disukai. Pengamalan sholat pula bermakna pelaksanaan sholat fardhu lima kali sehari semalam, iaitu sholat Subuh, Zuhur, Asyar, Maghrib dan Isya. Membaca al-Qur'an iaitu melafazkan ayat-ayat al-Qur'an atau Zuz-Amrna secara individual atau kumpulan pada waktu malam setelah sholat Maghrib.

Kajian lepas

Kajian tentang pengaruh televisyen terhadap kanak-kanak dalam perspektif Asia Tenggara telah dibuat oleh beberapa orang sarjana, antara lain Chu et al. (1991), Muchtar (1979), dan Persatuan Pengguna Pulau Pinang Malaysia (1983). Chu et al. (1991) mengkaji dampak sosial satelit televisyen terhadap masyarakat desa; Muchtar (1979) mengkaji pengaruh

untuk mengawal kanak-kanak mereka.

Bagaimanapun hams diakui bahawa televisyen memberikan banyak manfaat bagi kemajuan masyarakat, sebab televisyen merupakan sumber maklumat yang amat penting, sarana pendidikan dan hiburan. Namun pada sisi lain, apabila masyarakat tidak dapat memanfaatkan secara bijaksana, televisyen ternyata menimbulkan kesan negatif terutama kepada kanak-kanak. Kanak-kanak dikatakan terlalu banyak menghabiskan masa untuk menonton televisyen, sehingga melupakan aktiviti-aktiviti lain yang lebih bermanfaat (Zuckerman et al. (1980); Mutz (1993). Di samping itu, siaran-siaran televisyen yang mereka tonton sekitar 75 % dirancang untuk orang dewasa, bukan untuk kanak-kanak, sehingga dipandang dapat merosak mental dan moral kanak-kanak.

Berasaskan fenomena tersebut, bagaimanakah penonton televisyen mempengaruhi pengamalan sholat dan aktiviti membaca Al-Qur'an kanak-kanak nelayan di Kecamatan Medan Labuhan, Indonesia?

Noble (1975) dan Wiley (1976) mentakritkan 'pola penonton televisyen' berasaskan jenis rancangan televisyen yang ditonton, jumlah waktu menonton, keadaan kanak-kanak semasa menonton televisyen, dan terapan kanak-kanak menonton televisyen. Pola penonton televisyen disini bermakna jumlah waktu menonton televisyen, tempat menonton televisyen, terapan menonton televisyen, stesen televisyen yang ditonton, dan rancangan televisyen yang disukai. Pengamalan sholat pula bermakna pelaksanaan sholat fardhu lima kali sehari semalam, iaitu sholat Subuh, Zuhur, Asyar, Maghrib dan Isya. Membaca al-Qur'an iaitu melafazkan ayat-ayat al-Qur'an atau Zuz-Amrna secara individual atau kumpulan pada waktu malam setelah sholat Maghrib.

Kajian lepas

Kajian tentang pengaruh televisyen terhadap kanak-kanak dalam perspektif Asia Tenggara telah dibuat oleh beberapa orang sarjana, antara lain Chu et al. (1991), Muchtar (1979), dan Persatuan Pengguna Pulau Pinang Malaysia (1983). Chu et al. (1991) mengkaji dampak sosial satelit televisyen terhadap masyarakat desa; Muchtar (1979) mengkaji pengaruh

televisyen terhadap gaya hidup masyarakat desa. Persatuan Pengguna Pulau Pinang pula mengkaji pengaruh adegan-adegan ganas di televisyen kepada kanak-kanak.

Chu et al. (1991) antara lain mendapati bahawa televisyen telah mengurangi masa membaca al-Qur'an dan mendengarkan ceramah agama. Muchtar (1979) pula mendapati bahawa menonton televisyen membuat kanak-kanak malas belajar dan bekerja, lambat tidur dan lambat bangun, akibatnya lambat pergi ke sekolah. Hasil kajian Persatuan Pengguna Pulau Pinang (1983) menunjukkan bahawa kanak-kanak menonton televisyen selama dua hingga tiga jam sehari pada hari-hari biasa, dan tiga hingga empat jam sehari pada hari cuti. Menonton televisyen sudah menjadi sebahagian aktiviti renting bagi kehidupan kanak-kanak, dan merupakan satu cara menghabiskan masa lapang yang paling menarik. Televisyen juga menjadi pencuri masa ketiga paling besar setelah tidur dan bermain.

Pengaruh televisyen terhadap kanak-kanak di negara-negara Barat telah banyak dilakukan. Antara lain adalah Gross dan Walsh (1980) melihat bagaimana orang tua mempengaruhi pola penontoran televisyen kanak-kanak. Mereka menemukan bahawa kanak-kanak dalam keluarga yang mempunyai lebih dari satu peti televisyen diizinkan untuk menonton lebih banyak program televisyen untuk orang dewasa. Streicher dan Bonney (1974) pula mengkaji cara kanak-kanak menonton televisyen, dan juga pengawasan orang tua terhadap pola penontoran televisyen serta jumlah waktu menonton televisyen kanak-kanak. Hasil kajian mereka menunjukkan bahawa kanak-kanak lelaki lebih menyukai film kartun berbanding kanak-kanak perempuan. Pada umumnya kanak-kanak mengatakan bahawa mereka dibiarkan menonton televisyen oleh orang tua mereka. Kanak-kanak hanya dilarang menonton televisyen ketika makan malam bersama keluarga dan waktu tidur.

Alexander et al. (1981) pula mengkaji jumlah waktu menonton televisyen kanak-kanak mengikut perkiraan kanak-kanak dan orang tua. Hasil kajian Alexander et al. (1981) menunjukkan adanya perbezaan waktu menonton televisyen kanak-kanak mengikut perkiraan orang tua dan perkiraan kanak-kanak. Signorielli (1992) mengkaji hubungan penontoran televisyen dengan pelaksanaan pekerjaan rumah berdasarkan jantina. Hasil kajian menunjukkan bahawa kanak-

kanak lelaki lebih banyak menonton televisyen berbanding kanak - kanak perempuan.

Zuckerman et al. (1980) dan Fetler (1984) mengkaji pengaruh televisyen terhadap kemampuan akademik kanak-kanak dan tingkah laku mereka di dalam kelas. Hasil kajiannya menunjukkan bahawa jumlah waktu menonton televisyen tidak mempunyai hubungan dengan IQ dan kemampuan membaca atau perilaku membaca kanak-kanak. Hal ini mengikut perkiraan Zuckerman et al. (1980) adalah kerana kanak-kanak menghabiskan sedikit masa untuk menonton televisyen, iaitu dengan purata dua jam sehari. Fetler (1984) juga pernah mengkaji pengaruh penontonan televisyen terhadap prestasi akademik kanak-kanak. Hasil kajian menunjukkan bahawa kanak-kanak yang menonton televisyen lebih dari enam jam sehari mempunyai pencapaian akademik rendah dalam tiga aspek yang dikaji, iaitu kemampuan membaca, kemampuan dalam bidang matematik dan kemampuan menulis.

Kajian Mutz et al. (1993) menunjukkan bahawa televisyen telah mengurangi waktu kanak-kanak untuk aktiviti-aktiviti lain. Mereka menguji data dari satu penyelidikan panel tentang kehadiran televisyen di Afrika Selatan. Hasil kajiannya menunjukkan bahawa terjadi perubahan aktiviti sebelum dan sesudah masuknya televisyen. Mengikut Evans dan McCandless (1978) dan Diggori & Nelson (1984), kanak-kanak yang paling banyak menonton televisyen ialah kanak-kanak pra-sekolah yang diperkirakan menghabiskan sepertiga waktu bangun untuk menonton televisyen. Pada usia Sekolah Rendah jumlah waktu menonton televisyen semakin berkurang, dan pada usia remaja akan semakin berkurang lagi.

Teori berkaitan pengaruh media massa

Penyelidikan empiris tentang pengaruh media massa pertama kali diperkenalkan oleh Klapper (1961). Dia berpendapat bahawa media massa tidak memberi pengaruh yang besar kepada khalayak. tetapi faktor perantara lebih berperanan. Apabila faktor perantara lemah, maka pengaruh media massa bersifat terus, tetapi apabila faktor perantara kuat, maka pengaruh media massa tidak terus.

Mengikut Klapper (1961), lima faktor perantara dapat

mempengaruhi khalayak, iaitu : (1) kecenderungan individu atau khalayak, (2) norma-norma yang berlaku dalam masyarakat, (3) penyebaran maklumat melalui komunikasi antara individu, (4) pemimpin clan (5) sistem media massa yang berkembang.

Littlejohn (1989) juga berpendapat bahawa dalam mengukur pengaruh media massa, peranan faktor perantara harus diambilkira. Menurut Littlejohn (1989: 273), dua di antara faktor perantara yang penting ialah kumpulan dan individu. Kemudian Anderson (1988: 161-163), membahagikan pengaruh media massa kepada dua bahagian, iaitu pengaruh terus clan pengaruh tidak terus. Pengaruh terus ialah pengaruh yang secara terus ditimbulkan oleh media, manakala pengaruh tidak terus ialah pengaruh yang bukan secara terus ditimbulkan oleh media. Misalnya, apabila seseorang menonton televisyen, maka ia tidak lagi melakukan aktiviti lain yang bermanfaat.

Di samping itu, mengikut McQuail dan Windahl (1981: 82), terdapat tiga sumber pengaruh media massa, iaitu : (1) pengaruh yang bersumber daripada penggunaan media massa, (2) pengaruh yang bersumber daripada kandungan media massa clan (3) pengaruh yang bersumber daripada gabungan antara penggunaan media clan kandungan media. Mengikut McQuail clan Windahl, penggunaan media massa sahaja sudah memberi pengaruh terhadap individu atau khalayak, tanpa mengambilkira kandungan atau mesej yang disampaikan. Teori yang bersumber dari McQuail clan Windahl itu dikenal dengan istilah 'teori penggunaan clan kesan' yang merupakan perpaduan dari 'teori kesan' dan 'teori penggunaan clan kepuasan'.

Pengaruh yang dimaksudkan dalam kajian ini ialah pengaruh yang timbul akibat penggunaan media, iaitu media televisyen, bukan pengaruh yang ditimbulkan kandungan atau mesej yang disampaikan melalui televisyen. Kerana kanak-kanak terlalu banyak menghabiskan masa untuk menonton televisyen, maka dapat mengurangi waktu mereka untuk aktiviti-aktiviti lain, seperti membaca al-Qur'an clan melaksanakan sholat.

Kaedah Kajian

Kajian difokuskan kepada kanak-kanak Sekolah Rendah darjah

empat, lima dan enam pada tiga Sekolah Dasar di Kampung Nelayan Indah, Kecamatan Medan Labuhan, Sumatera Utara, Indonesia, iaitu Sekolah Dasar No. 065002, 065003 dan 068426. Seramai 273 orang kanak-kanak diambil sebagai sampel daripada ketiga-tiga sekolah tersebut dengan teknik sistematik. Soal selidik diberikan kepada kanak-kanak pada April 2002 bagi mengetahui pola penontonan televisyen, pengamalan sholat dan aktiviti membaca Al-Qur'an meraka. enam hipotesis telah diuji dalam kajian ini. Teknik deskriptif dan korelasi pearson digunakan untuk menganalisis data.

Hasil kajian

Jumlah waktu kanak-kanak menonton televisyen

Kanak-kanak nelayan di Kecamatan medan Labuhan, Sumatera Utara, Indonesia paling banyak menonton televisyen pada waktu petang. seramai 59% kanak-kanak menonton televisyen pada waktu petang selama 1-2 jam (Min 2.76), manakala waktu paling sedikit digunakan ialah pagi sebelum pergi ke sekolah (Min 1.20). Min jumlah waktu menonton televisyen pada lima kategori waktu dikaji ialah 2.27. Maknanya purata kanak-kanak menonton televisyen ialah sekitar 5 jam sehari atau 35 jam seminggu.

Waktu menonton	Alternatif Jawapan (f)				Min
	Tdk menonton	Sekejap (<1jam)	Lama (1-2jam)	Sangat lama (>2jam)	
Pagi	231	29	13	0	1.20
Tengah hari	21	112	78	62	2.70
Petang	14	98	98	63	2.76
Malam	41	92	77	63	2.58
Malam (setelah Isya)	56	147	50	20	2.12

n=271

Tempat kanak-kanak menonton televisyen

Sebanyak 98 orang (35.5 %) kanak-kanak selalu menonton televisyen di rumah sendiri, dan 119 orang (43.6 %) pula

JADUAL 1
Jumlah waktu
kanak-kanak
menonton
televisyen

menonton televisyen sekali-sekala di rumah sendiri. Maknanya sekitar 79.5 % orang tua kanak-kanak sudah mempunyai peti televisyen sendiri. Walau bagaimanapun, masih ramai kanak-kanak yang selalu menonton televisyen di rumah jiran (Min 2.12), manakala yang menonton di kedai orang lain sangat sedikit (Min 1.29).

JADUAL 2
Tempat
kanak-kanak
menonton
televisyen

Tempat menonton televisyen	Alternatif Jawapan (f)			Min
	T empat menonton TV	Tidak Pernah	Sekali-sekala	
Di rumah sendiri	56	119	98	2.15
Dirumahjiran	42	182	49	2.12
Di kedai am	210	48	15	1.29
Di rumah ketua Desa	259	14	0	1.05

n = 273

Teman kanak-kanak menonton televisyen

Kanak-kanak cenderung selalu menonton televisyen bersama orang tua (Min 2.53). Seramai 154 orang (58.4 %) responden selalu menonton televisyen bersama orang tua, 112 orang (41 %) pula menonton sekali sekala bersama orang tua. Ternan kanak - kanak menonton televisyen yang paling jarang ialah orang dewasa selain orang tua (Min 1.78), dan menonton televisyen sendirian tanpa teman (Min 1.89).

JADUAL 3
Ternan
kanak-kanak
menonton
televisyen

Ternan menonton televisyen	Alternatif Jawapan (f)			Min
	Ternan menonton TV	Tidak Pernah	Sekali-sekala	
Orang tua	7	112	154	2.53
Teman	14	197	62	2.17
Orang dewasa	92	154	29	1.78
Sendirian	119	119	35	1.89

n = 273

Stesen televisyen yang ditonton

Stesen televisyen paling digernari kanak-kanak untuk rnenontonnya ialah Indosiar (Min 2.61). Sekitar 175 orang (64.1 %) responden selalu rnenonton Indosiar, rnanakala TVRI kurang digernari kanak-kanak. Seramai 91 orang (33.3 %) kanak-kanak tidak rnenonton TVRI dalarn satu rninggu terakhir.

Nama Stesen TV	Alternatif Jawapan (f)			Min
	Tidak Pernah	Sekali-sekala	Selalu	
TVRI	91	147	35	1.79
RCTI	0	181	92	2.33
SCTV	7	133	133	2.46
TPI	9	152	112	2.38
Indosiar	7	91	175	2.61
AN-Teve	16	196	61	2.17

n = 273

JADUAL 4
Stesen
televisyen
yang ditonton*Rancangan televisyen yang disukai*

Daripada enam jenis rancangan televisyen yang ditawarkan kepada kanak-kanak, temyata rancangan paling disukai ialah kartun (Min 3.41), kemudian rancangan agama (Min 3.17). Rancangan yang kurang disukai kanak-kanak ialah berita (Min 2.30).

Ran cangan TV	Altematif Jawapan (t)				Min
	Tdk Suka	Kurang Suka	Suka	Sangat Suka	
Berita	70	70	112	21	2.30
Sukan	15	91	119	48	2.74
Muzik	13	71	84	105	3.02
Kartun	0	35	91	147	3.41
Drama	41	127	64	41	2.36
Agama	35	14	91	133	3.17

n = 273

JADUAL 5
Rancangan
yang disukai
kanak-kanak

Kawalan orang tua

Ramai orang tua hanya sekali sekala bahkan tidak pernah mengawal pola penontonan televisyen kanak-kanak. Jenis kawalan yang paling banyak dibuat orang tua ialah menghad waktu menonton televisyen (Min 2.41), manakala yang paling jarang dikawal orang tua ialah teman dan tempat menonton televisyen.

JADUAL 6
Kawalan orang tua terhadap penontonan TV kanak-kanak

Jenis Kawalan	Alternatif jawapan (f)			Min
	Tidak pernah	Sekali-sekala	Selalu	
Menghad waktu menonton	35	91	147	2.41
Memilih teman menonton	245	7	21	1.17
Memilih tempat menonton	203	49	21	1.33
Memilih rancangan TV	112	62	99	1.94
Menanya rancangan yang ditonton	69	85	119	2.17

Pengamalan sholat kanak-kanak

Seramai 161 orang (59 %) kanak-kanak boleh melaksanakan sholat, dan 112 orang (41 %) pula belum pandai melaksanakan sholat. Majoriti kanak-kanak di Kecamatan Medan Labuhan melaksanakan sholat fardhu sekali-sekala sahaja, bahkan ramai yang tidak sholat sama sekali. Sholat yang paling sering dilaksanakan kanak-kanak ialah sholat Maghrib (Min 2.56).

Sholat secara berjamaah juga jarang diucapkan kanak-kanak (Min 1.52). Hanya sholat Maghrib sahaja yang sekali-sekala diucapkan majoriti kanak-kanak nelayan secara berjamaah dalam tiga hari terakhir (Min 2.00).

Pengamalan Sholat	Altematif Jawapan (t)				min
	Tidak pernah	Sekali sekala	Selalu	Tidak pernah tinggal	
Subuh	105	107	42	19	1.92
Zuhur	154	71	34	14	1.66
Asyar	147	83	36	7	1.64
Magrib	42	91	84	56	2.56
Isya	114	98	43	18	1.99

n = 273 J

JADUAL 7
Pengamalan
sholat kanak-
kanak

Nama sholat	Altematif Jawapan (t)			min
	Tidak Pernah	Sekali-sekala	Selalu	
Subuh	175	85	13	1.41
Zuhur	189	76	8	1.33
Asyar	182	63	29	1.43
Maghrib	84	107	82	2.00
Isya	182	68	23	1.41

n = 273

JADUAL 8
Pengamalan
sholat secara
berjamaah*Aktiviti membaca Al-Qur'an*

Seramai 196 orang (71.8 %) responden boleh membaca Al-Qur'an, dan 77 orang (28.2 %) pula belum boleh membaca Al-Qur'an. Majoriti kanak-kanak (66.7 %) belajar membaca Al-Qur'an di rumah guru mengaji, sebahagian pula di rumah sendiri dan di Masjid atau surau.

Ramai kanak-kanak nelayan (24 %) tidak pergi membaca al-Qur'an sebanyak empat hingga tujuh malam dalam satu minggu terakhir. Alasan ramai kanak-kanak tidak pergi membaca al-Qur'an ialah malas sahaja (25.6 %), kerana sakit (23.1 %) dan pergi ke luar rumah (12.8 %).

JADUAL 9
Aktiviti
membaca al-
Qur'an

	f	%
TEMP AT BELAJAR AL-QUR' AN (n=273)		
Di rumah sendiri	57	20.8
Di rumah guru mengaji	182	66.7
Di Masjid/surau	28	10.3
Di rumah ternan	6	2.2
PONTENG BACA AL-QUR' AN (n=273)		
Tujuh malam	16	5.9
Enam malam	11	4.0
Lima malam	14	5.1
Empat malam	22	8.0
Tiga malam	34	12.5
Dua malam	42	15.4
Satu malam	126	46.2
Tetap membaca al-Qur'an	8	2.9
ALASAN TIDAK MEMBACA QUR' AN (n=273)		
Malas sahaja	70	25.6
Sakit	63	23.1
Pergi ke luar rumah	35	12.8
Cuti	29	10.6
Lupa	20	7.3
Penal	12	4.4
Menonton televisyen	23	8.5
Susah dibaca	6	2.2
Tidak boleh baca	8	2.9
Tidak menjawab	7	2.6

Kesimpulan dan Perbincangan

Berasaskan basil kajian ill dapat dikenalpasti bahawa kanak-kanak nelayan di Kampung Nelayan Indah Kecamatan Medan Labuhan menonton televisyen selama 5 jam sehari atau 35 jam seminggu. Keadaan ill bermakna menonton televisyen merupakan aktiviti kedua paling banyak menghabiskan masa kanak-kanak (pertama tidur), dan lebih banyak berbanding masa yang digunakan kanak-kanak untuk belajar di sekolah formal. Keadaan ill boleh membahayakan proses pembentukan mental dan intelektual kanak-kanak. Banyak aktiviti lain yang bermanfaat tidak dikeIjakan schab masa untuk mengeljakan aktiviti-aktiviti tersebut sebahagian telah digunakan untuk menonton televisyen.

Peluang kanak-kanak menonton televisyen semakin besar, sebab majoriti di kalangan mereka (79 %) sudah mempunyai peti televisyen, dan mereka selalu menonton televisyen bersama orang tua. Ini bermakna orang tua mereka juga selalu menonton televisyen. Stesen televisyen yang paling banyak ditonton kanak-kanak nelayan ialah Indosiar dan SCTV. Kedua-dua stesen televisyen tersebut banyak menyiarkan rancangan-rancangan kartun dan muzik kanak-kanak yang sangat menarik, dan mereka amat menyukainya.

Secara umum orang tua kanak-kanak nelayan masih sedikit memberikan kawalan terhadap penontonan televisyen kanak-kanak. Daripada lima jenis kawalan orang tua yang ditanyakan kepada kanak-kanak, majoriti orang tua tidak memberikan kawalan yang memadai bagi kanak-kanak.

Hasil kajian ini juga menunjukkan bahawa ramai kanak-kanak (41 %) belum pandai melaksanakan sholat fardhu. Pengamalan sholat mereka juga sangat membimbangkan, sebab majoriti di antara mereka hanya mengamalkan sholat fardhu sekali-sekala sahaja, dan sebahagian pula tidak pernah mengamalkan sholat dalam tiga hari terakhir. Sholat berjamaahpun jarang mereka lakukan (Min 1.52), bahkan sesetengahnya tidak pernah melaksanakan sholat secara berjamaah dalam tiga hari terakhir.

Berasaskan hasil kajian ini juga dapat diketahui bahawa kanak-kanak yang banyak menonton televisyen pengamalan sholatnya cenderung lebih rendah berbanding kanak-kanak yang sedikit menonton atau tidak menonton sama sekali. Ini bermakna semakin banyak kanak-kanak menonton televisyen pengamalan sholat mereka cenderung semakin rendah.

Terdapat juga hubungan yang signifikan di antara jumlah masa menonton televisyen dengan aktiviti membaca al-Qur'an. Ini bermakna semakin banyak kanak-kanak menonton televisyen, semakin sedikit pula masa yang boleh digunakan untuk membaca al-Qur'an. Hubungan yang signifikan dan positif juga terdapat di antara kawan kanak-kanak menonton televisyen dengan pengamalan sholat dan aktiviti membaca al-Qur'an. Kanak-kanak yang menonton televisyen bersama orang tua, pengamalan sholat dan aktiviti membaca al-Qur'an mereka cenderung lebih baik berbanding aktiviti kanak-kanak yang menonton bersama orang lain.

Hubungan yang signifikan dan positif juga terdapat di antara kawalan orang tua terhadap waktu menonton

televisyen dengan pengamalan sholat dan aktiviti membaca al-Qur'an. Orang tua yang selalu memberikan kawalan terhadap waktu menonton televisyen kanak-kanak, pengamalan sholat dan aktiviti membaca al-Qur'an mereka juga semakin baik. Walau bagaimanapun, ramai di antara orang tua yang memberi kawalan terhadap penontonan televisyen kanak-kanak sekali-sekala sahaja, dan sebahagian pula tidak pernah memberi kawalan sama sekali.

Di samping itu terdapat juga hubungan yang signifikan dan positif di antara kesukaan menonton rancangan agama di televisyen dengan pengamalan sholat kanak-kanak. Keadaan ini bermakna bahawa kanak-kanak yang suka menonton rancangan agama di televisyen, pengamalan sholatnya cenderung baik, demikian juga kanak-kanak yang pengamalan sholatnya baik cenderung suka menonton rancangan agama di televisyen.

Penggunaan televisyen telah memberi kesan terhadap pengamalan sholat dan aktiviti membaca al-Qur'an kanak-kanak nelayan di Kecamatan Medan Labuhan, Indonesia. Kajian ini membuktikan semakin banyak kanak-kanak menonton televisyen, maka pengamalan sholat dan aktiviti membaca al-Qur'an mereka cenderung semakin rendah. Dengan demikian, hasil kajian ini mendukung dan memperkuat teori penggunaan dan kesan yang bersumber daripada McQuail dan WindaW (1979). Teori ini mengajukan bahawa penggunaan media dapat memberi kesan kepada aktiviti-aktiviti lain. Dalam kajian ini penontonan televisyen terbukti memberi kesan kepada pengamalan sholat dan aktiviti membaca al-Qur'an di kalangan kanak-kanak.

-
- Penulis Syukur Kholil, Ph.D adalah Pensyarah/Ketua Jabatan Komunikasi Penyiaran Islam, Institut Agama Islam Negeri (IAIN) Sumatera Utara, Medan, Indonesia
-
- Rujukan Alexander, A., Wartella, E., & Brown, D. 1981. 'Estimates of children's television viewing by mother and child'. *Journal of Broadcasting* 25 (3): 243-252.
 Anderson, J.A. & Meyer, T.P. 1988. *Mediated communication: A social action perspective*. California: Sage Publication.
 Badan Pusat Statistik Propinsi Sumatera Utara. 2001. *Sumatera Utara dalam angka*.

- Chu, G.C., Alfian & Schramm, W. 1991. *Social impact of satellite television in rural Indonesia*. Singapore: Asian Mass Communication Research and Information Centre (Arnic).
- Fetler, M. 1984. 'Television viewing and school achievement'. *Journal of Communication* 34 (3): 104-118.
- Gross, L.S. & Walsh, R.P. 1980. 'Factors affecting parental control over children's television viewing: A pilot study'. *Journal of Broadcasting* 24 (3): 411-419.
- Klapper, J. T. 1961. *The effects of mass communication*. New York: The Free Press.
- Littlejohn, S.W. 1989. *Theories of human communication*. Third Edition. California: A Division of Wadsworth, Inc.
- McQuail, D & Windahl, S. 1981. *Communication models*. London: Longman.
- Mutz, D.C., Roberts, D.F., & Vivren, D.V. 1993. 'Reconsidering the displacement hypothesis television's influence on children's time use'. *Journal of Communication Research* 20 (1): 51-75.
- Muchtar, R. 1979. *Effects of television on north Sulawesi village community. Evaluation and planning workshop for satellite communication research*. East - West communication institute. Honolulu: Hawaii.
- Noble, G. 1975. *Children in front of the smallscreen*. London: Constable.
- Persatuan Pengguna Pulau Pinang. 1983. *Kesan-kesan keganasan TV ke alas kanak-kanak Malaysia*. Pulau Pinang: Sun Printers.
- Signorielli, N & Lears, M. 1992. 'Children and conception about chores: Attitudes and behaviors'. *Journal of Sex-Roles* 27 (3-4): 157-170.
- Streicher, L.H. & Bonney, N.L. 1984. 'Children talk about television'. *Journal of communication* 24 (3): 54-61.
- Zuckerman, D.M., Singer, D.G., & Singer, J.L. 1980. 'Television viewing, children's reading and related classroom behavior'. *Journal of Communication* 30 (1): 166- 173.